

عشایر خوزستان

طوایف شوش^۱

بقلم آقای مهندس قائم مقامی

۱ - مقدمه

این عنوان بر طوایفی اطلاق میشود که در منطقه شوش واقع بین رود خانه دز در مشرق قبیله کرد الوند و اراضی اندیشک در شمال و رود کرخه در مغرب و طوایف میان آب در جنوب سکونت دارند.

ما در این مبحث بادوار و سوابق تاریخی این منطقه و مردمانی که در آنجا سکونت داشته اند کاری نداریم بلکه طوایف و قبایلی مورد بحث و گفتگوی ما هستند که احقاب و اخلاف آنها هنوز هم در این سرزمین باقی میباشند و ساکنین امروزی منطقه شوش را همانها تشکیل میدهند.

قدیمترین طایفه ای که در این منطقه سکونت داشته و اطلاع داریم طایفه معلی ۲ است که بریاست شیخ معلعل ۳ نامی بالغ بر هزار خانوار از عراق عرب باین منطقه کوچ کرده اند و بیش از یکصد و پنجاه خانوار از آن امروز باقی نیست که آن هم در دیسر طوایف تحلیل رفته.

تنها تیره ای که از این طایفه امروز میتوان نام برد تیره ظهیری است ۴ که بالغ بر یکصد خانوار میشود و بقیه تیره های این طایفه یا بکلی پراکنده شده اند یا از هر کدام بیش از یکی دو خانوار مانده.

بعد از طایفه معلی طایفه الکثیر روی کار آمد و آن نیز چندی بر منطقه شوش سلطه و حکمرانی داشته است. در خلال ایام قدرت این طایفه چند تیره

۱ - رجوع کنید بشماره هفتم همین مجله
۲ - بضم اول و فتح دوم ۳ -
۳ - بضم اول و فتح دوم و کسر دوم
۴ - بفتح اول و کسر دوم

از ارهای پشتکوهی که بعد ها قبیله عمله شوش را تشکیل دادند بعد و شوش آمدند و متعاقب آنها قبیله کعب دبیس ۱ از قبائل بنی کعب و بعد از آن سگونه ها باین سرزمین کوچ کردند.

آمدن این قبائل و تیره ها بمرور موجبات و اسباب ضعف الكثير را فراهم ساخت و علت دیگری هم در ضعیف شدن طایفه الكثير بوده است که در جای خود شرح آنرا خواهیم داد تا آنجا که امروز از آن طایفه هم جز مختصری باقی نیست.

۴ - طوایف

ساکنین منطقه شوش با این تفصیل بطور کلی تشکیل چهار طایفه میدهند:

۱ - سگونه های رحیم خانی.

۲ - عمله .

۳ - الكثير

۴ - کعب دبیس.

شرح قبیله سگونه در شماره هفتم مجله یادگار گذشت و از ذکر احوال

قبیله دبیس هم بمناسبت اینکه این قبیله از قبائل بنی کعب ساکن حدود خرمشهر (معمرة سابق) میباشد و بعللی از دیرباز بمنطقه شوش آمده صرف نظر میکنیم و آنرا بوقتی موکول مینمائیم که از طایفه بزرگ و معروف بنی کعب گفتگو خواهیم کرد. اینک بشرح دو طایفه عمله و الكثير میپردازیم:

در میان طوایف و عشایر فارسی زبان خوزستان و کوه گیلویه **عمله** غالباً باین اسم بر میخوریم که تیره ای شامل پنجاه تا دو بیست خانوار با این نام وجود دارد و این دسته ها مرکب میشوند از افراد قبائل و تیره های مختلف که در یک جا و تحت یک اسم جمع شده اند .

این تیره ها در واقع خدمه و نوکر های رؤسا و خوانین طایفه هستند و کار پساوول های سابق پادشاهان و حکام یا با اصطلاح امروز «گارد» و «اسکوروت» مخصوص را میکنند و برای این دسته ها معمولاً بمناسبت اینکه هر یکی دو خانوار آن از یک تیره است نمیتوان تقسیماتی قائل شد.

۱ - بضم اول و کسر دوم

۲ - در قبائل عرب نظیر همین تیره ها وجود دارد و آنرا حوشیه میگویند.

بزرگترین این دسته ها که بالا استقلال اداره میشود عملة شوش است که شامل یکهزار و ششصد خانوار میباشد و اکثریت آن لر است و نیز خوانین و سران آن از لر های پشتکوه و خانواده والی پشتکوهی هستند که از یکصد و پنجاه سال قبل بخوزستان آمده اند.

نخستین کسی از آنها که بخوزستان آمده باقر خان پسر حسن خان والی و برادر حسینقلی خان والی معروف است که بعد از مرگ پدر بر سر ریاست طایفه و والی شدن بین آنها اختلاف حاصل شد و باقر خان مغلوب برادر و مجبور بترک مولد و سرزمین اجدادی خود گردید.

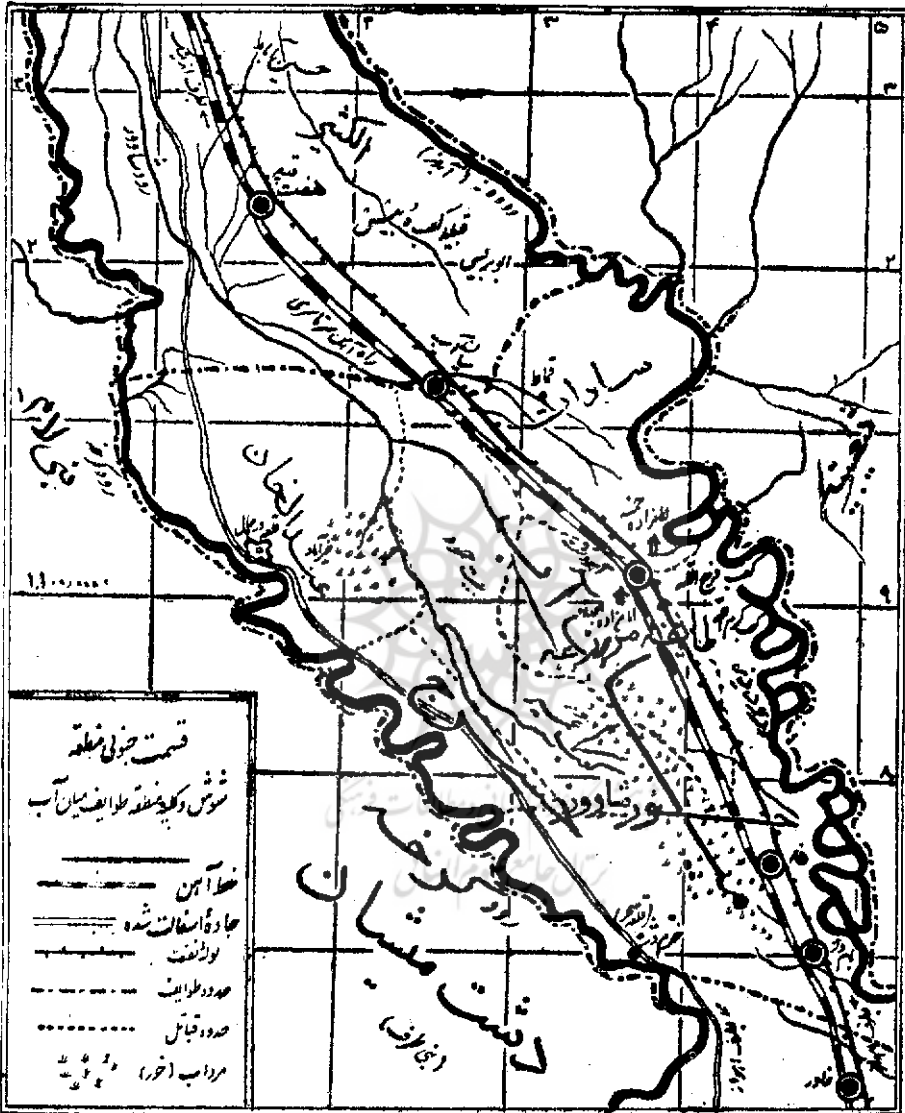
باقر خان با سه تیره از اتباع خود بخوزستان کوچ کرد بعد تیره های دیگری هم از پشتکوه و لرستان باو ملحق شدند، از سگوند ها و اعراب شوش نیز چندین خانوار دور او جمع آمدند و چون اکثریت با کسانی بود که در اصل از اتباع باقر خان نبودند نام عملة بر آنها اطلاق شد و امروز هم بهمان اسم نامیده میشوند.

این طایفه تا زمان کریم خان نوه باقر خان ۱ تحت ریاست یکنفر اداره میشد ولی از آن ب بعد میان پسران کریم خان اختلاف تولید گردید و در نتیجه آن در زمان پسران آنها تجزیه و تقسیم طایفه عملة صورت گرفت (۳۰ سال پیش) و امروز طایفه عملة در دو قسمت و تحت سرپرستی دو نفر بطور مستقل اداره میشود:

۱- عملة سیف الله خان بر ریاست سیف الله خان

۲- عملة غلامرضا خان بر ریاست تیهور

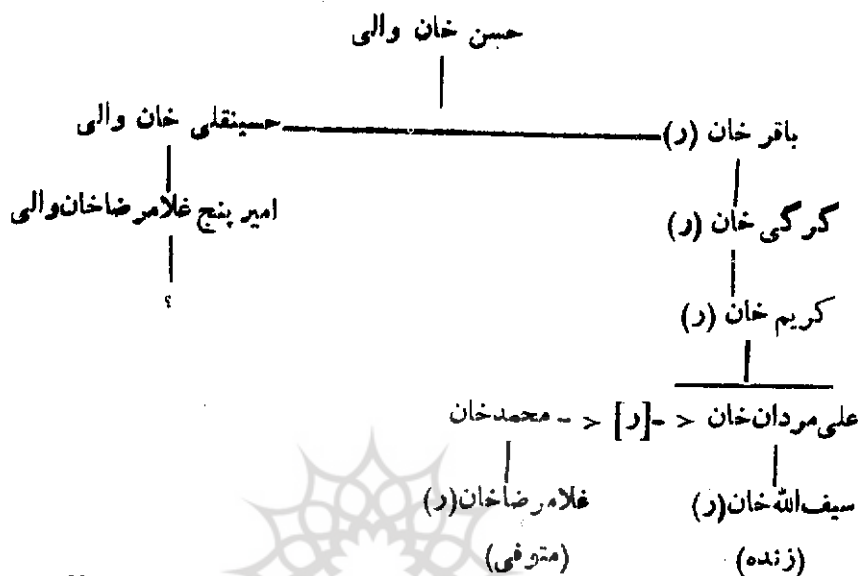
و این شخص اخیر از کدخدایان غلامرضا خان پسر عموی سیف الله خان بوده که بعد از مرگ غلامرضا خان رئیس قبیله شده است.

نقشه قسمتی از خوزستان

مسکن عشایر شوش

شجرهٔ رؤسای طایفهٔ عمله^۱

مختصات — شغل اهالی این طایفه زراعت است. مردمانی سالم، مطیع و آرامش طلبند. در تاریخ زندگی آنها مبحث طفیان و شرارت نیست، در شجاعت و دلآوری بیابایهٔ سگونده‌ها نمیرسند ولی از اعراب جسورتر و کارآمدترند. از صداقت و راستگرداری آنها اطلاعی نداریم. زبانشان لری آمیخته با عربی معلی است و آن ملاحظت و شیرینی که در لهجهٔ لری وجود دارد در لهجهٔ آنها نیست علت این مسأله هم این است که لهجه و زبان آنها به‌رور تحت تأثیر زبان عربی رفته و رنگ، آنرا به‌وجود گرفته است.

تقسیمات — محل سکونت این طایفه در اطراف شوش است. عملهٔ سیف الله خان در بند معلی واقع بین شوش و ایستگاه سبز آب ۲ و عملهٔ غلام رضا خان در

۱ — اسامی که در مقابل آن حرف ر گذاشته شده در زمان خود رئیس طایفه

بوده و با هستند.

۲ — ایستگاه ماقبل ایستگاه راه آهن اندیشک و همین از احوال.

حسین آباد واقع بین رودخانه دز و شوش سکونت دارند.

هر يك از این دو قبیله شامل ۱۲ تیره است که تقریباً افراد آن بطور تساوی تقسیم شده و از کلیه تیره‌هایی که در يك قبیله موجود است دردیگری هم وجود دارد این تیره ها بشرح زیر میباشد:

۱- شوهن ۲ شامل ۱۵۰ خانوار

۲- کاوند ۴ ۸۰

۳- هوری ۳ ۶۰

این سه تیره همانهایی هستند که با باقر خان کوچ کرده‌اند

۴- کرد ۴ ۱۰۰ خانوار

۵- باتولی ۴ ۲۰ خانوار

۶- چناری ۴ ۲۰

این سه تیره هم از طوایف پشنگوه هستند و بعد ها بعمله ملحق شده‌اند.

۷- حسن غلامملی ۱۰۰ خانوار

۸- هشاور ۴ ۸۰

این دو تیره از دیناروند ها هستند.

۹- منگری ۶ شامل ۶۰ خانوار از منگریه لرستان

۱۰- ظهیری ۴ ۲۰ از تیره ظهیری طایفه معلی

۱۱- درویش ۴ ۲۰

۱۲- حاجی مشه ۷ و حاجی کلی ۸ هر يك شامل ۱۵ خانوار

این دو تیره از سگوندهای رحیم خانی هستند. تیره حاجی مشه در عمله سیف‌الله

خان و تیره حاجی کلی در عمله غلامرضا خان میباشد.

۱- رجوع شود بنقشه شماره ۲ در مجله یادگار شماره هفتم ۲۰ - بضم سوم ۳۰ - بضم

اول و کسر دوم ۴ - بضم اول ۵۰ - دیناروند طایفه ایست از طوایف ساحل راست

کرخه و از آن در یکی از شماره‌های آینده بحث خواهیم کرد.

۶ - بضم اول و سکون دوم و کسر سوم و تشدید چهارم ۷ - بفتح اول

۸ - بفتح اول

علاوه بر تیره‌های مذکور در فوق در حدود پنجاه شصت خانوار هم از قبائل مختلف دیگر در عمله هستند و با این ترتیب هر يك از دو قبیلهٔ عمله بالغ بر هشتصد خانوار میشود.

اصل این طایفه را از اولاد جعفر برمکی میدانند و در وجه تسمیهٔ آن میگویند چون از تیره‌های متعدد کثیری مرکب بوده و هیچک از تیره‌ها هم با یکدیگر قرابت و بستگی نداشته است لفظ الکثیر بر جمع آنها اطلاق شده و معلوم نیست در آنروزها دو طایفهٔ اصلی الکثیر باین سر زمین کوچ کرده نام و سوابق تاریخی‌اش چه بوده. قدر مسلم اینکه اهالی خوزستان آنها را از قدیم با همین نام میشناسند.

طایفهٔ الکثیر

از وقتی ذکر این طایفه در خوزستان بمیان آمده که طایفهٔ معلی در شوش صاحب قدرت و نفوذ بوده است. رفته رفته در نتیجهٔ بی‌لیاقتی شیوخ آن و نیز رقابت شیوخ الکثیر مضمحل گردید، طایفهٔ الکثیر قدرتی بهم زد تا جائیکه شیوخ آن سلطه و قدرت خود را بر منطقهٔ شوش و میان آب و تا نزدیکی اهواز مستقر نمودند و این قدرت آنها تا موقع روی کار آمدن شیخ خزعل و ترقی قبیلهٔ مجیسین هم ثابت بود.

چون خزعل با کشتن برادر خود مزعل ۲ اختیار بنی کعب و بعدهم زمام امور خوزستان را بدست گرفت، وجود طوایف مقتدر و معظم را مخالف نیت و مقاصد خود تشخیص داد بمقتضای سیاست حکومتی خود در تضعیف طوایف مقتدر کوشید و تیره‌ها و قبائل کوچکتر را بر آنها شورانید. ضعف و انقراض قدرت طایفهٔ الکثیر از این سیاست حاصل شد و قبائل میان آب و شوش خود را از زیر سلطهٔ شیوخ الکثیر بیرون بردند و طایفهٔ کوچک و ناتوان الکثیر باین نحو بریاست شیخ فرحان فرزند اسد دست نشاندهٔ شیخ خزعل گردید، بعد از خزعل هم حکومت مرکزی ایران مجال تجدید قدرت و احیای نفوذ را بطوایف نداد و بر حسب اتفاق پس از شیخ فرحان

شخص مقتدر و قابلی هم پیدا نشد تا زمام گسیخته طایفه را بدست گیرد.

تقسیمات - طایفه الکثیر ، امروز بدو قبیله تقسیم میشود:

اول - قبیله سعه ۱۰۰ که بیت سعه میگویند .

دوم - قبیله کریم که بیت کریم میگویند .

قبیله سعه مرکب است از ۲۵۰ خانوار عرب و پنجاه خانوار متفرقه شامل

تیره های زیر:

۱ - آل بو حمدان ۱۲۰ خانوار .

۲ - دیلم حناطشه ۸۰ » از طایفه دیلم عراق عرب .

۳ - خنیفر ۲۰۰ » از کعب دیس

شیخ این قبیله شیخ احمد فرزند مولا فرزند شیخ فرحان مذکور در فوق

است که در تاریخ خوزستان اشتهاری دارد .

اما قبیله کریم مرکب است از ۳۵۰ خانوار عرب و ۵۰ خانوار متفرقه شامل تیره

های ذیل:

۱ - حموله ۳۰۰ خانوار

۲ - بیت ناصر ۸۰ »

این دو تیره از تیره های اصلی طایفه الکثیرند که بایران کوچ نموده اند .

۳ - حمزوی ۱۰۰ خانوار

۴ - دیلم مصاحنه ۴۰ » از طایفه دیلم ساکن عراق

۵ - ظهیری ۲۰ » از طایفه معلی

۶ - نیس ۲۰ » از طایفه مدحجه

۷ - سکوند ۳۰ » از تیره های مختلف سکوند .

۸ - حاجی کلی ۲۰ » از سکوندها

۱ - بفتح اول و دوم ۲ - بفتح اول و کسر دو بفتح چهارم ۳ - بفتح اول ۴ - بکسر اول

۵ - بفتح اول و سکون دوم و کسر سوم